

Żydowska Praga

Czas : 140 min.

Dystans: 3 000 m

Centrum Żydowskiej Pragi

Skrzyżowanie ulic Kłopotowskiego z Jagiellońską przed wojną było centrum praskiej dzielnicy żydowskiej. Z powodu prawa wprowadzonego przez Zygmunta Augusta w 1527 roku "de non tolerandis Judaeis" duża część ludności pochodzenia żydowskiego osiedlała się na Pradze. Do 1768 roku na terenach Pragi również obowiązywał ten dekret, ale nie był przestrzegany. W 1787 roku 20% ludności Pragi była pochodzenia żydowskiego, z własną gminą żydowską, synagogą i cmentarzem.

● Jagiellońska

Na ulicy Jagiellońskiej 28 (obecnie teatr lalek Baj) znajduje się jeden z najokazalszych zabytków dzielnicy - dawny Gmach Wychowawczy Warszawskiej Gminy Starozakonnych im. Michała Bergsona. Modernistyczny gmach dekoracją nawiązuje do stylu polskiego renesansu. Ze względu na jego wielkość i urodę nazywany był „pałacem dla żydowskich sierot”. Powstał w latach 1913-14, a ukończenie budowy upamiętnia istniejąca do dzisiaj na fasadzie tablica ozdobiona polskim orłem i warszawską syrenką.

Dalej na skrzyżowaniu Jagiellońskiej z Kłopotowskiego znajduje się duży zieleniec służący jako plac zabaw - miejsce po praskiej synagodze. Niewielki budynek wyróżniał się tym, iż wzniesiono go na planie koła. Przez ponad wiek modliły się tu pokolenia praskich Żydów, aż nadszedł czas ostatniej wojny, gdy hitlerowcy przekształcili synagogę w odwieszalnię. Synagoga przetrwała wojnę, ale została rozebrana dopiero w 1961 roku. Teren ten, wraz z sąsiadującymi z nim budynkami, jest najściślej związany z dziejami praskich Żydów. Już w drugiej połowie XVIII w. właścicielem tego terenu był bankier i kupiec

Trasa spaceru

- Jagiellońska
- Kłopotowskiego
- Targowa
- Ząbkowska
- Św. Wincentego

warszawski, liwerant (tj. dostawca wojskowy) króla Stanisława Augusta Poniatowskiego - Szmul Zbytkower (od jego imienia dzielnica Pragi Szmulowizna dostała miano). Jego syn w latach 1806-07 postawił drewnianą synagogę oraz chasydzki dom nauki. Przy skrzyżowaniu tuż obok znajduje się mykwa - łaźnia rytualna. Choć mykwa przy dzisiejszej ul. Kłopotowskiego istniała już co najmniej od połowy XIX w., obecny, elegancki w swej formie gmach wystawiono pomiędzy 1911 a 1914 rokiem według projektu Nauma Hornsteina. Praska mykwa cieszyła się uznaniem nie tylko licznych stałych bywalców, ale i ówczesnych służb sanitarnych miasta. Obecnie w gmachu mieści się liceum; nie zachowało się też jej oryginalne wyposażenie.

● Targowa

Wydźmy teraz na ul. Targową i przejdźmy na jej drugą stronę. Na wprost wejścia na wspólne podwórze kamienic numer 50 i 52 znajduje się niepozorna, wolnostojąca oficyna, która w swym wnętrzu kryje bezcenne dla historii całego miasta skarby. Dzięki panom Januszowi Sujeckiemu i Jarosławowi Zielińskiemu zostały tu odkryte pozostałości żydowskiego domu modlitwy, który funkcjonował już w XIX w. W głównej sali, gdzie niegdyś swe modlitwy zanosili pracy Żydzi, zachowały się

polichromie ukazujące m.in. Żydów modlących się pod jedyną zachowaną ścianą Świątyni Jerozolimskiej (popularnie określana jako Ściana Płaczu), Grób Racheli czy znaki symbolizujące miesiące według hebrajskiego kalendarza.

Co ciekawe, okazało się, że w tej samej oficynie istniały jeszcze dwa kolejne domy modlitwy, choć już nie posiadały tak bogatych dekoracji malarskich. Przed zagładą żydowskiej społeczności miasta, w Warszawie istniało kilkaset domów modlitwy. Najczęściej mieściły się w niepozornych zewnętrznie lokalach z wnętrzami przystosowanymi do funkcji liturgicznych.

● Ząbkowska

Pod numerem 11 znajduje się budynek, w którym przed wojną była się synagoga. Zbudowana około 1868 roku, mieściła się na parterze w oficynie pod numerem 27. Fundatorem synagogi i kamienicy był Icchak Hersz Jahrman. Podczas II wojny światowej została zdewana przez hitlerowców, którzy następnie przekształcili ją na stolarnię. Po wojnie jej właściwa rola nie została przywrócona. Jest obecnie jedną z nielicznych synagog która przetrwała okupację. Niestety, oprócz budynku z dawnego wyposażenia nie zachowało się nic, co mogło by wskazywać na jej dawny charakter.

● Św. Wincentego

Z przystanku pod Centrum Wileńska można dostać się autobusem linii nr 169, lub tramwajem nr 13 do żydowskiego cmentarza na Pradze, jest to drugi cmentarz żydowski, obok głównego na Okopowej 49. Na Pradze chowano głównie biedotę, na Okopowej bogate

mieszczactwo i elitę intelektualną. Cmentarz żydowski na Pradze funkcjonował od 1743 do 1760 roku. Założony został w miejscu, gdzie od lat wydobywano glinę i piasek do pobliskiej cegielni. Został on jednak zamknięty z powodu protestów miejscowej ludności. Dopiero po uzyskaniu specjalnego przywileju, nadanego przez Stanisława Augusta w 1780 roku, na terenie starego cmentarza ponownie zostaje utworzony żydowski cmentarz. Na 40 lat teren cmentarza wydzierżawia Szmul Zbytkower, który za przywilej królewski płaci 400 złp tytułem rocznej opłaty. Dodatkowo, by

uzyskać zgodę na pochówek, zmarłych u biskupa płockiego Michała Jerzego Poniatowskiego (któremu podlegała Praga), Zbytkower zgadza się na warunki, żeby kondukt żałobny szedł w ciszy przez miasto i żeby co roku gminy przekazywała kościołowi parafialnemu w Skaryszewie 100 kg łożu na świece. Pierwszego pochówku dokonano w 1798 r. Pochówek na Pradze kosztował 75% taniej niż w lewobrzeżnej Warszawie. Odbyty były również pogrzeby bezpłatne. W czasie II Wojny Światowej cmentarz został prawie całkowicie zniszczony. W 1947 roku odbył się ostatni pogrzeb odnalezionych kości Żydów.